

ANDRZEJ KLASIK

Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego w Katowicach

**PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I KONKURENCYJNOŚĆ
A ROZWÓJ REGIONALNY.
KLUCZOWE POJĘCIA I METODOLOGIA**

Abstract: Entrepreneurship and Competitiveness *via* Regional Development.

The subject of the thesis are four, linked together key issues:

- market and competitiveness versus region and its lasting development;
- entrepreneurship and competitiveness as determinants of region development;
- entrepreneurship and competitiveness versus region development, traditional approach and a modern perspective;
- entrepreneurship and competitiveness versus region development; strategic approach.

Formulation of the key issues enables to define key terms and outline methodology of approach towards the research of relations between entrepreneurship and competitiveness versus regional development. The research of the mentioned relations is of a great importance for the development of theory and a policy of regional development with reference to globalization processes and for building economy based on knowledge and trust.

**1. Rynek i konkurencja a region i jego trwały rozwój;
system interaktywny i jego składowe**

Regiony i ich rozwój – podobnie jak gospodarki narodowe i sektor przedsiębiorstw – poddane są regułom gospodarki rynkowej i wolnej konkurencji. Na gruncie teorii ekonomii dotyczy to przede wszystkim sektora prywatnego. Rynkowym i konkurencyjnym regułom podporządkowane są, zlokalizowane w regionie, sektory i działalności gospodarcze oraz wielobranżowa zbiorowość przedsiębiorstw występujących coraz częściej w skupieniach tworzących lokalne systemy pro-

dukcyjne, a także terytorializujące (może rozprzestrzeniające) się wielkie przedsiębiorstwa wytwarzające wokół siebie zaglomerowane struktury gospodarcze. W ten sposób w grze rynkowej i konkurencyjnej uczestniczą gospodarki regionalne jako wyodrębnione całości będące zarazem integralnymi częściami gospodarek narodowych. Posługując się nieco inną terminologią można powiedzieć, że grze rynkowej i konkurencyjnej podlega, prowadzona i rozwijana w regionach przedsiębiorczość, której synonimem jest sektor przedsiębiorstw.

Przedsiębiorczość, w węższym i bardziej precyzyjnym ujęciu, oznacza przede wszystkim powstającą wewnątrz regionu nową aktywność gospodarczą, skierowaną na tworzące się nowe przedsiębiorstwa, zwykle mikro i małe firmy, a także – co być może z punktu widzenia rozwoju regionalnego jest jeszcze bardziej istotne – oznacza aktywność, której istotą jest tworzenie nowych wartości¹. W powyższej perspektywie w relacje rynkowe i konkurencyjne są uwikłane przedsiębiorcze jednostki, innowacyjne środowiska oraz posiadające inicjatywę, społeczności lokalne. Oznacza to, że regiony mogą być nazywane przedsiębiorczymi i konkurencyjnymi w zależności od tego, czy przedsiębiorcza i konkurencyjna jest zarówno ich gospodarka, jak i społeczność regionalna.

Gospodarki i społeczności regionalne są wystawione na rywalizację w wymiarze międzynarodowym. Aby sprostać temu wyzwaniu regiony są zmuszone do permanentnego wzmacniania swoich zdolności konkurencyjnych oraz do podnoszenia poziomu swojej konkurencyjności. Odbywa się to w odpowiedzi na współczesne tendencje globalizacyjne. Skuteczność tej odpowiedzi decyduje o trwałym rozwoju regionów.

Regiony jako podmioty sektora publicznego podlegają regułom rynku i konkurencji w zakresie implantacji i lokalizowania się na ich obszarze różnych podmiotów, a także w zakresie mobilności i pozyskiwania zasobów i środków². W pierwszym przypadku dotyczy to implantacji i delokalizacji firm i instytucji oraz lokalizacji infrastruktury wyższej rangi. W drugim, regiony uczestniczą w grze rynkowej i konkurencyjnej, której przedmiotem są pozyskiwane (lub tracone) kapitały, zasoby i środki. Jest to kapitał finansowy otrzymywany przez regiony w formie kredytów, pożyczek lub gwarancji. Jest to migrujący w przestrzeni międzyregionalnej i międzynarodowej kapitał ludzki o najwyższych kwalifikacjach. Są to także rządowe i międzynarodowe środki pomocowe,

¹ A. Fayolle: *Entrepreneuriat*. Dunod. Paris 2004, s. 28 i dalsze.

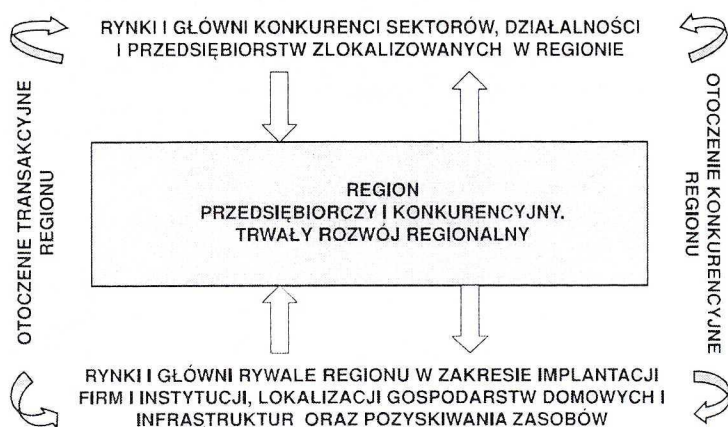
² J. Bouinot: *La ville compétitive*. Economica. Paris 2002, s. 20 i nast. oraz J.-Y. Gouttebel: *Stratégies de développement territorial*. Economica. Paris. (2003), s. 179 i dalsze.

w tym dotacje, o które konkurują między sobą regiony będące różnymi formami wsparcia i promocji ich rozwoju.

W powyższym ujęciu, regiony jako podmioty sektora publicznego, a nie tylko sektor prywatny zlokalizowany na ich obszarze, są uczestnikami gry rynkowej i konkurencyjnej. Na grę rynkową i konkurencyjną wyeksponowana jest w ten sposób przestrzeń regionalna; jej jednostki osadnicze, nieruchomości i lokalizacje. Region jako podmiot sektora publicznego uczestniczy w tej grze na rynkach finansowych, rynkach pracy i rynkach nieruchomości dysponując mieniem oraz dobrami i usługami publicznymi.

Ogólna teza, że regiony i ich rozwój są poddane regułom gry rynkowej i konkurencyjnej i zarazem są pełnoprawnymi uczestnikami tej gry na różnych polach i o różnych stawkach oznacza, że są częścią składową różnych systemów interaktywnych uwikłaną w ich dynamikę i cykliczność. Składowymi tych systemów są wówczas (ryc. 1):

- sektor prywatny i sektor publiczny oraz gospodarka, społeczność i przestrzeń regionalna;
- delokalizujące się firmy i migrujący ludzie, mobilne kapitały i udzielana regionom pomoc publiczna, a także lokalizowana w nich infrastrukturalna i instytucje wyższej rangi;
- narodowe i międzynarodowe otoczenie transakcyjne specyficzne dla każdego regionu;

Ryc. 1. Rynki i konkurenci a region i jego trwały rozwój: system interaktywny

Źródło: Klasik (2004).

- otoczenie konkurencyjne konkretnego regionu złożone z jednorodnych (porównywalnych) regionów krajowych i zagranicznych tworzące wraz z nim grupę strategiczną w znaczeniu nadanym temu pojęciu przez Portera³.

Studia nad relacjami zachodzącymi między przedsiębiorczością i konkurencyjnością a rozwojem regionalnym otwierają pola badawcze o zróżnicowanej perspektywie. W najbardziej szeroko zakreślonym zamiarze badawczym, opis, analiza i wyjaśnienie ogólnych relacji między takimi kategoriami, jak *przedsiębiorczość*, *konkurencyjność* i *rozwój regionalny* prowadzi do rewizji koncepcji teoretycznych związanych z każdą z nich. Tak sformułowane przedsięwzięcie badawcze wydaje się zbyt ogólnie zakreślone. Bardziej realistyczna jest perspektywa badawcza precyzująca przedsiębiorczość i konkurencyjność w kontekście rozwoju regionalnego, obejmująca:

- Po pierwsze – zdolność przedsiębiorczą i konkurencyjną regionów zróżnicowane ze względu na dające się zidentyfikować grupy czynników regionalnych różnicujących tym samym stopę wzrostu gospodarczego regionów⁴.
- Po drugie – poziom przedsiębiorczości i konkurencyjności regionów dające się ustalić na podstawie osiągniętych przez regiony rezultatów na rynku i w rywalizacji, a przekładających się odpowiednio na poziom ich rozwoju.
- Po trzecie – proces budowania przedsiębiorczego i konkurencyjnego regionu będący działaniem i procesem tworzenia podstaw trwałego jego rozwoju, co powinno stać się przedmiotem polityki rozwoju regionalnego i zarządzania strategicznego regionem.

2. Przedsiębiorczość i konkurencyjność jako determinanty rozwoju regionów

Powszechne jest przekonanie, że podstawą *prosperity* regionów jest przedsiębiorczość, oznacza to, że źródłem bogactwa regionów są przedsiębiorczy ludzie. Powyższe stwierdzenie uzupełnia inny, także zyskujący „prawo obywatelstwa” pogląd, że najpewniejszą drogą wyrwania obszarów z zacofania i biedy jest mobilizacja społeczna na rzecz

³ M. E. Porter: *Competitive Strategy. Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. The Free Press, New York 1980.

⁴ *Entrepreneurship and Local Economic Development*. OCDE, Paris. 2003, s. 44 i nast.

podniesienia ich atrakcyjności, co wprowadza nas w rozważania z dziedziny konkurencyjności.

Interesujące poznawczo i aplikacyjnie wydaje się przypuszczenie, że łączne ujęcie zdolności przedsiębiorczych i konkurencyjnych regionów pozwala traktować je jako współdeterminanty ich trwałego rozwoju ekonomicznego. Powyższe przypuszczenie domaga się bliższego rozpoznania i weryfikacji w polskich warunkach. Aby tego dokonać niezbędna jest identyfikacja i posłużenie się określonymi czynnikami i rezultatami oraz wielkościami i miernikami do opisu i analizy rozwoju regionów w kontekście ich przedsiębiorczości i konkurencyjności. Wstępną propozycję w tym zakresie zawiera ryc. 2.

Rozwój ekonomiczny regionów znajduje odbicie w progresywnej zmianie takich podstawowych wielkości, jak:

- nowe miejsca pracy i wzrost zatrudnienia;
- wzrost dochodów realnych mieszkańców;
- wzrost potencjału fiskalnego i wpływów podatkowych do budżetów samorządowych;
- redukcja rozpiętości w poziomie dochodów podstawowych grup społecznych;
- wzrost produktu regionalnego będącego częścią produktu krajowego.

Z kolei rozwój społeczny regionu wyraża się permanentnym postępem osiąganym w dziedzinie:

- stanu zdrowotnego i średniej długości życia ludności;
- poziomu wykształcenia mieszkańców, w tym wzrostu liczebności osób czynnych zawodowo legitymujących się wyższym wykształceniem;
- ponownej aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych;
- wzrostu aspiracji zawodowych mieszkańców;
- pozytywnej zmiany mentalności mieszkańców.

Rozwój gospodarczy i społeczny regionów, wyrażony wymienionymi zmiennymi, zakładając że jest to ich lista kontrolna, ma znamiona trwałości, jeśli w regionach *per saldo* przybywa przedsiębiorczości i stają się one bardziej konkurencyjne.

Przedsiębiorczość regionu może i powinna być ujmowana jako „stara” powstała w przeszłości. Jest to przedsiębiorczość definiująca obecny profil i charakter regionu. Stanowi ona bazę, rdzeń gospodarki regionalnej mającej rynki zewnętrzne położone daleko poza regionem. Przedsiębiorczość w ścisłym tego słowa znaczeniu jest jednak z założenia czymś nowym. To „nowa” przedsiębiorczość, kreatywna i innowacyjna aktywność, a współcześnie także tzw. nowa gospodarka. Nowa przedsiębiorczość to tworzone, przez kreatywne jednostki i zespoły, środo-

Ryc. 2. Przedsiębiorczość i konkurencyjność jako determinanty rozwoju regionu

Źródło: Klasik (2004).

wiska i społeczności nowe wartości ekonomiczne, innowacje technologiczne, nowe inwestycje, nowa wartość dodana, nowe organizacje i nowe działalności. Nowa gospodarka to gospodarka oparta na informacji, wiedzy, na technologiach naukochońnych, na zasobach niematerialnych i intelektualnych, na komunikacji i współpracy, na sieciach i skupieniach (klastrach, gronach)⁵.

Konkurencyjność to zdolność organizacji działających w regionie do plasowania na rynkach międzynarodowych wytwarzanych w nim produktów i usług. To także jego atrakcyjność inwestycyjno-biznesowa i poznawczo-kulturowa oparta na wielorakich źródłach zasobowych i przewagach, które organizacjom i mieszkańcom trwale zapewnia region. Konkurencyjność to jednocześnie pewien osiągnięty poziom uczestnictwa regionu w wymianie z otoczeniem, wręcz jego internacjonalizacja, ale także swego rodzaju dynamiczna, równowaga między oszczędnościami ludności i inwestycjami, dla których oszczędności te powinny być podstawowym źródłem finansowania⁶.

Osiągane przez regiony poziomy rozwoju gospodarczego i społecznego wydają się być odpowiednie, a nawet więcej, zgodne z reprezentowanym przez te obszary poziomem przedsiębiorczości i konkurencyjności. Ten sam rodzaj zależności wydaje się zachodzić między dynamiką przedsiębiorczości i konkurencyjności a kształtowaniem się stopy rozwoju regionów.

Także przedsiębiorczość i konkurencyjność jako zdolności komplementarne zdają się być wzajemnie odpowiednimi. Odpowiedniość ta realizuje się w procesie. Procesowe jej ujęcie podkreśla, że relacje zależności i współzależności typu: przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionalny, rozgrywają się w czasie długiego trwania. Tylko trwale utrzymująca się nadwyżka i przewaga regionów w dziedzinie przedsiębiorczości i konkurencyjności jest gwarancją ich trwałego rozwoju gospodarczego i społecznego.

Powyższe hipotezy, znajdujące potwierdzenie w strukturze regionalnej krajów rozwiniętych, wymagają sprawdzenia w przestrzeni regionalnej Polski w warunkach jej transformacji strukturalnej i kulturowej. Ważne wydaje się uzyskanie odpowiedzi na pytania, w jakim stopniu:

⁵ M. E. Porter: *On Competition*. Harvard Business Review Book, rozdz. 7, New York 1998.

⁶ M. Debonneuil, L. L. Fontagne: *Competitivite*. La Documentation Française, rozdz. 1 i 3, Paris, 2003; A. Klasik: *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie życie*. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, 2002, s. 22 i dalsze.

- kreowanie w polskich regionach nowych wartości, realizacja procesów innowacyjnych i tworzenie nowych organizacji i działalności oraz jednocześnie;
- internacjonalizacja gospodarek regionalnych i osiąganie przez polskie regiony dodatniego salda wymiany z otoczeniem z zachowaniem równowagi między oszczędnościami i inwestycjami, skutkującą pozytywnymi przemianami w układzie regionalnym kraju i przekładają się na zróżnicowaną dynamikę rozwoju regionalnego Polski. Ważne jest przy tym rozpoznanie mechanizmów wzajemnego przenikania i dopełniania się w regionach zjawisk przedsiębiorczości i konkurencyjności i ich przyczyniania się do trwałego ich rozwoju.

Obok zasadniczej odmienności źródeł przedsiębiorczości i konkurencyjności regionu, występuje, zwłaszcza przez proces myślenia strategicznego, wzajemne wzmacnianie i przenikanie się procesów przedsiębiorczości i konkurencyjności regionu polegające na tym, że:

- w przedsiębiorczości punkt ciężkości spoczywa na okazjach i szansach, które w otoczeniu i na rynkach potrafią rozpoznać, wychwycić, ocenić i wykorzystywać, a nie tracić, kreacyjne i innowacyjne jednostki, środowiska, organizacje i społeczności;
- w konkurencyjności, w celu pozyskania dla regionu nowych lub utrzymania w nim dotychczasowych użytkowników, niezbędne jest skoncentrowanie się na wyróżniających atutach i na mocnych stronach regionu; ich budowanie, wzmacnianie, ewaluacja i wykorzystywanie przekłada się na różnorodność i atrakcyjność ofert adresowanych przez region do obecnych i przyszłych użytkowników.

W ten sposób okazje i szanse oraz atuty i mocne strony stanowiące skądinąd elementarne składowe myślenia strategicznego, splatają w jedną całość w regionie polityki i działania przedsiębiorcze i konkurencyjne.

Przedsiębiorczość i konkurencyjność regionu w stopniu przekraczającym przeciętny poziom i zdolność stają się determinantami trwałego jego rozwoju. Przedsiębiorczość i konkurencyjność są i mogą przy tym być kształtowane i stymulowane przez różne czynniki i instrumenty.

W tym kontekście podstawowe znaczenie wydaje się mieć występowanie, w regionach, sprzężeń zwrotnych między starą i nową przedsiębiorczością a konkurencyjnością ujmowaną *ex post* i *ex ante*, w szczególności:

- między społecznością regionalną a gospodarką regionalną w aspekcie przedsiębiorczości i konkurencyjności regionu i przekładania się rozwoju gospodarczego na rozwój społeczny regionu;

- między powstawaniem w regionie nowych wartości, rodzeniem się innowacji technologicznych, nowych działalności i przedsiębiorstw a jego internacjonalizacją i wzrostem wymiany z otoczeniem w aspekcie przekładania się na dynamikę regionalną.

Zbadanie natury wymienionych sprzężeń pozwoli na zwiększenie, w polskich warunkach, aplikacyjności różnych teorii rozwoju regionalnego oraz podniesienie skuteczności prowadzonych polityk rozwoju regionalnego.

3. Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionu.

Podjęcie tradycyjne i nowa perspektywa

Przedsiębiorczość i konkurencyjność są kluczowymi kategoriami gospodarki rynkowej wyrosłymi na gruncie ekonomii, a szerzej nauk ekonomicznych. Oznacza to, że w tradycyjnym ujęciu z przedsiębiorczością mamy przede wszystkim do czynienia, jeśli nie wyłącznie, w sektorze prywatnym. Natomiast konkurencyjność wyraża się przez oferowanie i uzyskiwanie korzystnych cen zasobów, produktów i pieniądza oraz warunków transakcji⁷.

U źródeł sektora prywatnego tkwią przedsiębiorstwa rodzinne i praca na własny rachunek, podczas gdy konkurencyjność cenowa pozwala na osiąganie ponadprzeciętnej dochodowości i przejęcie części stworzonej wartości w wyniku korzystnych transakcji kupna i sprzedaży⁸ (ryc. 3).

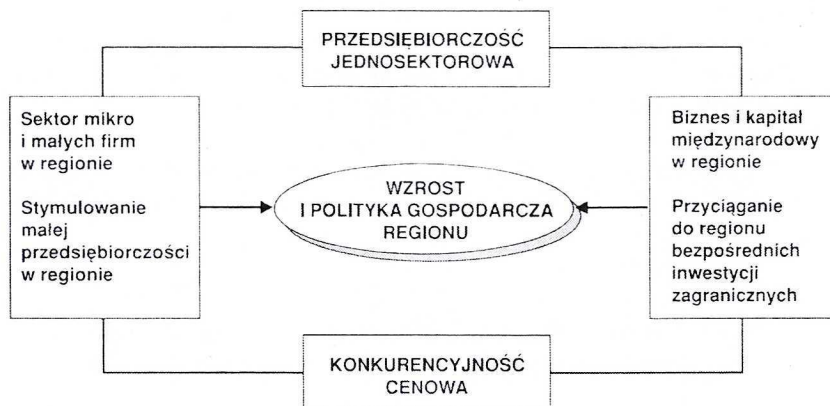
Na gruncie teorii zarządzania, a szerzej nauk o zarządzaniu zostały zdefiniowane takie pojęcia, jak strategia przedsiębiorcza i strategia konkurencyjna, dzięki którym wizjonerscy i kreatywni przedsiębiorcy odkrywają i wdrażają nowe sposoby tworzenia nowych wartości oraz nowe kombinacje wyróżniających atutów, z których te nowe wartości powstają. Wymienione strategie ułatwiają zarówno prowadzenie działalności gospodarczej, jak i osiąganie w niej nadwyżki przychodów nad kosztami⁹.

Przedsiębiorczość i konkurencyjność regionu w strategicznym ujęciu znamionuje przede wszystkim:

⁷ H. Mintzberg, B. Ahlstrand, J. Lampel: *Strategy Safari*. The Free Press, rozdz. 5, New York, 1998; M. Debonnet, L. Fontagne, (2003), *op. cit.*

⁸ K. van der Heijden: *Scenarios. The Art of Strategic Conversation*. John Wiley and Sons 1996, part II, 3.

⁹ H. Mintzberg, B. Ahlstrand, J. Lampel (1998), *op. cit.*; Kees van der Heijden (1996), *op. cit.*

Ryc. 3. Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionu.

Podjęcie tradycyjne

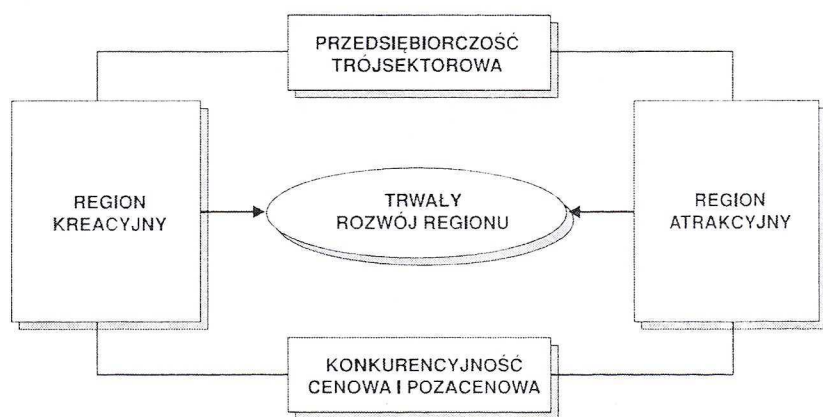
Źródło: Klasik (2004).

- tworzenie, rozwój i stymulowanie małej przedsiębiorczości, przy czym poziom regionalny uważany jest przez wielu ekspertów za najbardziej odpowiedni;
- przyciąganie, zachęcanie i napływ kapitału i firm międzynarodowych oraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych, przy czym zachowania delokalizacyjne firm międzynarodowych generujące w regionach procesy globalizacyjne znajdują się głównie w polu widzenia polityki władz centralnych.

Wymienione wyżej dwa filary rozwoju gospodarczego regionu definiują jego wzrost i politykę gospodarczą związane ściśle z ekspansywną i konkurencyjną strukturą i bazą ekonomiczną. Podkreślenia wymaga jednak to, że endogeniczne pobudzanie w regionach małej przedsiębiorczości, selektywny jej rozwój i awansowanie z upływem czasu do grona średniego i wielkiego biznesu, stanowi wprawdzie długotrwały proces lecz jednocześnie proces ten jest obciążony mniejszym ryzykiem niż instalowanie się w regionach kapitału i biznesu międzynarodowego. Natomiast lokalizujący się w regionach kapitał i biznes międzynarodowy łączy się z korzystną tendencją dyfuzji innowacji technologicznych i organizacyjnych. Jednocześnie jednak rodzi dla regionów duże niebezpieczeństwo nagłego ich opuszczenia i związanych z tym napięć społecznych wraz z pojawianiem się alternatywnych, bardziej atrakcyjnych miejsc do inwestowania.

Zakres znaczeniowy pojęć *przedsiębiorczość* i *konkurencyjność* ulega współcześnie znacznemu poszerzeniu. Poza ekonomię wychodzi koncepcja przedsiębiorczości trójsektorowej oraz konkurencyjności cenowej i pozacenowej (ryc. 4). Przedsiębiorczość trójsektorową należy rozumieć jako związaną nie tylko immanentnie z sektorem prywatnym, ale także jako kategorię przenikającą do i praktykowaną w dwóch innych sektorach, a mianowicie w sektorze publicznym oraz w sektorze społecznym (obywatelskim). Tym sposobem przedsiębiorczość staje się istotnym wyróżnikiem i składową kultury regionu. Krzewienie i praktykowanie kultury przedsiębiorczości staje się jednym z fundamentów myślenia strategicznego o rozwoju regionu oraz stawką strategiczną w grze o jego przyszłość. Konkurencyjność cenowa i pozacenowa traktowane łącznie stanowią krok do przodu w samej ekonomii. Konkurencyjność pozacenowa na gruncie ekonomii objęła szeroko rozumianą jakość i innowacje. Wykraczając z kategorią konkurencyjności poza ekonomię, istnieje możliwość szerszego, niż dotychczas, uwzględniania w niej efektów zewnętrznych, relacji bliskości i korzyści aglomeracji, skupień, kontaktów nieformalnych, kapitału społecznego, wiedzy zbiorowej itp.

Kategorie *przedsiębiorczość* i *konkurencyjność* funkcjonujące tradycyjnie w sektorze prywatnym zostały wprowadzone do sektora publicznego.

Ryc. 4. Przedsiębiorczość i konkurencyjność a trwały rozwój regionu.

Nowa perspektywa

Źródło: Klasik (2004).

Przedsiębiorczość definiowana w sektorze publicznym czyli przedsiębiorczość lokalna i regionalna odnosi się do kreowania nowych dóbr i usług publicznych, do bardziej racjonalnego gospodarowania mieniem komunalnym, do tworzenia nowych źródeł i pozyskiwania zwiększonych dochodów oraz do racjonalizacji wydatków budżetowych. „Rządzić inaczej” i współzrządzenie przez zastosowanie różnych form partnerstwa są tego dobrymi przykładami.

Podobne tendencje i poszerzający się zakres pojęciowy obserwuje się w odniesieniu do kategorii konkurencyjności. Realizujące się na rynku różne poziomy konkurencyjności rywalizujących ze sobą przedsiębiorstw przenosi się na grunt sektora publicznego. Konkurują, a nie tylko współpracują takie jednostki terytorialne, jak miasta czy regiony. Konkurencyjność regionów to coraz częściej nie tyle konkurencyjność ich bazy ekonomicznej ile atrakcyjność przestrzeni regionalnej, unikatowość posiadanych zasobów, dostępność rzadkich usług publicznych czy wysoki standard wyposażenia infrastrukturalnego.

Również w obrębie sektora prywatnego tradycyjnie ujmowana konkurencyjność firm przez ceny uległa poszerzeniu ze względu na nowe zdefiniowanie otoczenia konkurencyjnego¹⁰ i wprowadzenie pojęcia siły przetargowej i presji ze strony dostawców i nabywców, zagrożenia nowych wejść i poszerzania się obszaru zastosowania substytutów np. środków transportu i przekazu informacji. W szerokim i ciągle poszerzającym się zakresie znaczeniowym weszła w obieg społeczny kategoria jakości i zarządzania jakością oraz kategoria innowacji, w tym innowacji społecznych, kultura skupień (gron, klastrów), a także kapitału społecznego regionów. Wszystko to znakomicie rozbudowuje tradycyjnie jednosektorowe pojmowanie przedsiębiorczości i jej ujmowanie w nowej wielosektorowej perspektywie, a także jednocześnie rozwinięcie konkurencyjności cenowej o jej pozacenowe źródła.

W nowej perspektywie wykraczającej poza ekonomię, rynek i konkurencję, przedsiębiorczość i konkurencyjność definiowana w odniesieniach regionalnych, prowadzi wprost do identyfikacji i kształtowania się regionów, którym jednocześnie przydaje się atrybut bycia już nie tylko przedsiębiorczymi i konkurencyjnymi, ale więcej, regionami kreatywnymi i atrakcyjnymi. To dzięki takim atrybutom regiony w swoistym wzmacniającym się recyklingu utrzymują przewagę strategiczną i stają się regionami trwałego rozwoju¹¹.

¹⁰ M. E. Porter: 1980, *op. cit.*

¹¹ M. Kenney: *Understanding Silicon Valley. The Anatomy of an Entrepreneurial Region*. Stanford University Press, Stanford, California, 2002; H. Bahrani, S. Evans: *Flexible Recycling and High-Technology Entrepreneurship*, [w:] M. Kenney (2002).

Regiony kreatywne to obszary produkujące w tworzeniu wartości dodanej i w tworzeniu nowych wartości. To obszary koncentracji innowacji technologicznych, organizacyjnych i społecznych, a jednocześnie regiony atrakcyjne tak pod względem biznesowym, jak i przez dostępny w nich poziom i jakość życia, różnorodność krajobrazu i ład przestrzenny, których moc przyciągania tworzy ich kultura, tożsamość i wizerunek.

4. Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionu. Podejście strategiczne

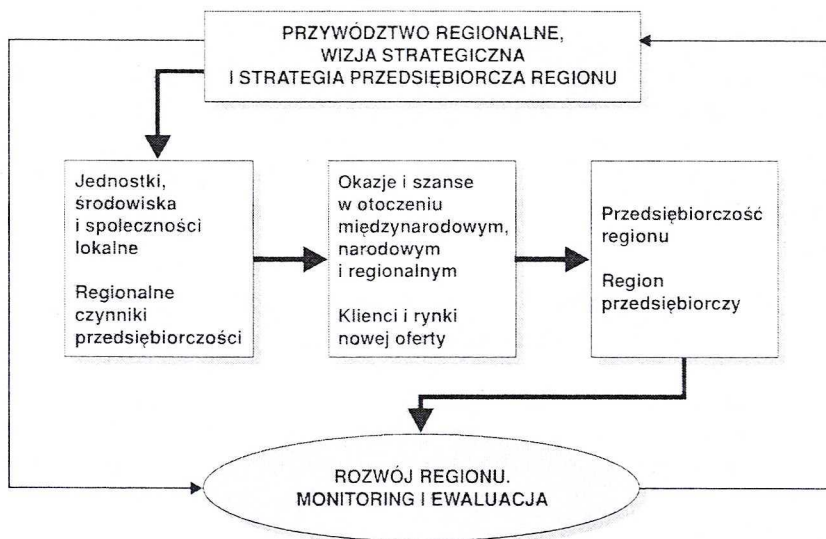
Przedsiębiorczość regionu i konkurencyjność regionu, wykraczając poza sektor przedsiębiorstw i strukturę gospodarczą i obejmując jego terytorium i społeczność tworzą nową perspektywę studiów nad rozwojem regionalnym. Jest to wielowymiarowa i holistyczna perspektywa podejścia strategicznego.

Zastosowanie podejścia strategicznego do programowania i polityki rozwoju regionalnego z punktem ciężkości położonym na kształtowanie przedsiębiorczych i konkurencyjnych regionów oznacza (ryc. 5 i 6):

Po pierwsze, w ujęciu *ex ante*, formułowanie dwóch komplementarnych strategii regionalnych, a mianowicie strategii przedsiębiorczej i strategii konkurencyjnej regionu. Strategia przedsiębiorcza regionu polega na stymulowaniu procesów kreatywnych, koncentruje się na potencjale intelektualnym i inicjatywie społeczności lokalnych. Natomiast strategia konkurencyjna wzmacnia atrakcyjność regionu, jego siłę przyciągania ludzi i organizacji, zasobów i projektów, instytucji i wydarzeń.

Po drugie, w ujęciu procesowym, wprowadzanie w życie strategii przedsiębiorczej i strategii konkurencyjnej w regionie skutkuje samowzmacniającą tendencją, obejmującą innowacje technologiczne, społeczne i organizacyjne. Kolejne generacje wymienionych rodzajów innowacji tworzą coś, co można by nazwać regionalnym recyklingiem innowacyjnym. Jednocześnie osiągnięta przez region stopa wzrostu jest wypadkową działających w nim czynników przedsiębiorczości oraz konkurencyjności.

Po trzecie, w ujęciu *ex post*, jest to monitoring i ewaluacja rozwoju regionu i jego trwałości w powiązaniu ze wzrostem zdolności przedsiębiorczej i konkurencyjnej regionu. Osiągnięty poziom rozwoju gospodarczego i społecznego jest wówczas, w określonym stopniu, odbiciem osiągniętego w regionie poziomu przedsiębiorczości i konkurencyj-

Ryc. 5. Przedsiębiorczość i strategia przedsiębiorcza a rozwój regionu.

Podjęcie strategiczne

Źródło: Klasik (2004).

ności. Emanacją zdolności przedsiębiorczej i konkurencyjnej regionu jest jego kreatywność i atrakcyjność.

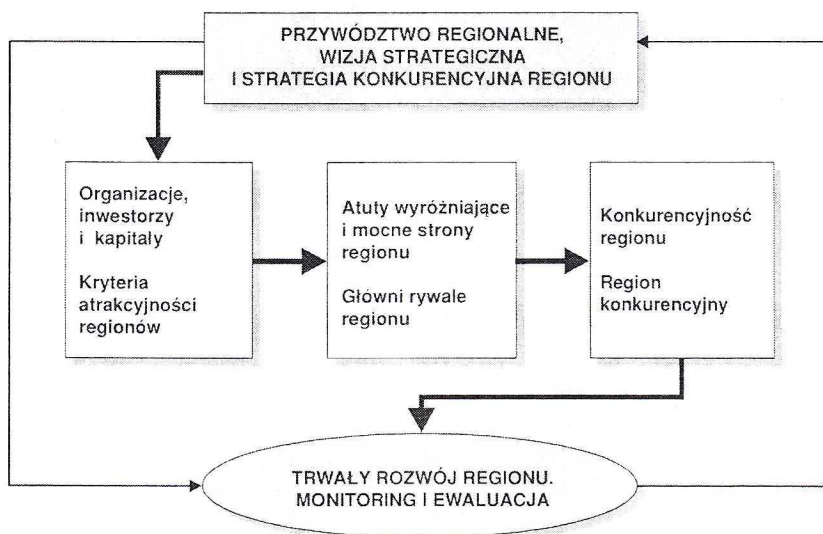
W podejściu strategicznym do studiów nad rozwojem regionalnym prowadzonym w kontekście przedsiębiorczości i konkurencyjności regionów oraz do kształtowania regionów przedsiębiorczych i konkurencyjnych, centralne miejsce zajmuje wizja strategiczna regionu. To wizjonerskie przywództwo regionalne oraz kreatywne i atrakcyjne środowiska przesądzą o tym, czy regiony mają szanse stać się i stają się faktycznie obszarami przedsiębiorczymi i konkurencyjnymi. Wizja strategiczna regionu przedsiębiorczego i konkurencyjnego zawiera w sobie kluczowe elementy koncepcji rozwoju regionalnego i załączek wewnętrznej dynamiki rozwoju. To wizja strategiczna regionu przedsiębiorczego i konkurencyjnego kreśli atrakcyjny wizerunek regionu i jego pożądaną przyszłą pozycję w otoczeniu transakcyjnym i konkurencyjnym.

Wizje strategiczne regionów podlegają testowaniu¹². Niezbędna jest odpowiedź na pytanie, czy atuty wyróżniające i mocne strony re-

¹² K. van der Heijden (1996), part II.3, *op. cit.*

gionów decydujące o jego atrakcyjności oraz siła kreatywna mieszkańców i społeczności lokalnych oraz firm i instytucji rezydujących w regionie są odpowiednie i wystarczająco dobrze dopasowujące region do tendencji, którym podlega jego otoczenie. Scenariusze rozwoju sytuacji w otoczeniu transakcyjnym i konkurencyjnym stanowią podstawę do testowania wizji strategicznych regionu. To konfrontacja wizji ze scenariuszami pozwala nie tylko podjąć decyzje, według jakiej misji strategicznej kształtować przyszłość regionu, lecz więcej, uruchamia myślenie strategiczne, jak wzmacniać atrakcyjność regionu i jego siłę kreatywną oraz, na jakich polach strategicznych rozstrzygać się będzie przyszłość regionu i jego perspektywy rozwoju.

Myślenie strategiczne o przyszłości regionu wychodzące od przedsiębiorczości i konkurencyjności i zorientowane przez wizję strategiczną regionu na wzmocnienie jego kreatywności i atrakcyjności zdecydowanie, w podstawowym zakresie, o trwałości procesów rozwoju regionalnego. Wydaje się, że doktrynę trwałego rozwoju regionów uda się z większym powodzeniem wprowadzać w życie i praktykować w życiu gospodarczym i społecznym regionów, jeśli w myśleniu strate-

Ryc. 6. Konkurencyjność i strategia konkurencyjna a trwały rozwój regionu.
Podejście strategiczne

Źródło: Klasik (2004).

gicznym o przeszłości regionów i w posługiwaniu się przez przywództwo regionalne wizją strategiczną priorytet uzyska opcja samowzmacniania kreatywności i atrakcyjności. Nosicielami i realizatorami doktryny trwałego rozwoju w praktyce regionalnej w aspekcie kreatywności i atrakcyjności mogą i powinny być w coraz szerszym i pełniejszym zakresie:

- jednostki, grupy społeczne i środowiska profesjonalne oraz społeczności lokalne;
- organizacje, firmy i instytucje, inwestorzy i dawcy kapitału oraz władze publiczne wyższych poziomów.

Bez zbiorowego uczenia się, rozwijania partnerstwa i budowania kapitału społecznego terytoria, a w szczególności takie spójne obszary, jakimi powinny być regiony, będą zagrożone perspektywą stagnacji i tendencjami schyłkowymi. Dotykać to będzie zwłaszcza te regiony, które cechuje swoisty rodzaj deficytu, a mianowicie deficyt myślenia strategicznego.